

משונה ברורה המבורר

ליקוט מספר משונה ברורה
עם תוספת פסקים מספר פסקי תשובות
בהדגשת הנושאים וההלכות שהכי מזדמנים בתקופתינו

מלוקט וערוך בעזחי"ת ע"י
נחום היימזוביץ

שנת ה'תשפ"ג לב"ע
פעיה"ק ירושלים תובב"א

מהדורה ראשונה: ה'תשס"ח
מהדורה שנייה: ה'תשפ"ג

כל הערה והארה נא לשלוח לכתובת:
mbhamevurar@gmail.com

ע"פ דין תורה
אסור להשיג גבול
© כל הזכויות שמורות

מסת"ב 978-965-91222-0-2 ISBN

עיצוב כריכה ושערים: נ. ויסקופף

הסכמת
כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א

ישכר זלמן רוקח

קרית בטלנא

ירושלים ת"ו

בס"ד, חודש שבט תשס"ח לפ"ק

כאשר ידידנו הנכבד, הרה"ג המו"מ בתו"י, מרביץ תורה לעדרים, פועל גדולות ונצורות בקירוב רחוקים לצור מחצבתם, הרב נחום חיימוביץ שליט"א – ראש ישיבת "לב ישראל", עומד להוציא לאור ספרו החשוב שבו הוא מלקט ומברר פסקי הלכות למעשה מלוקט מהשו"ע והפוסקים האחרונים, וכבר שבחוהו רבנן בהסכמותיהם, ובודאי יהי' לתועלת הרבים.

על כן אמינא לפעלא טבא יישר, ואי"ה כאשר יצא ממכבש הדפוס אקח גם אני ספר אחד, וממני יראו וכן יעשו כל אנ"ש ומוקירי תורה ולומדיה.

והשי"ת יהא בסערו להגות בתורת השי"ת מתוך רוב נחת ושלות הנפש והרחבת הדעת באין מחסור כל, ולפעול גדולות ונצורות כשאיפתו הטהורה.

א"ד הכו"ח לכבוד התורה ולומדי

תק"י יל"י ש"ב

הסכמת
הרב שמואל אליעזר שטרן שליט"א

Rabbi Shmuel Eliezer Shtern

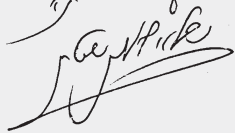
Dayan in Rabbinical Court
of HaGaon HaRav Vosner, Shlita
Rosh Yeshiva Chasam Sofer
Rav of West Bnei-Brak
1 Harav Kuk St. Bnei-Brak 51273

שמואל אליעזר שטרן

דומ"ץ בביר"צ של מרן הגר"ש ואזנר שליט"א
ראש ישיבת חונג חת"ס
ורב מקרב בני ברק
רח' הרב קוק 1, בני ברק 51273

בס"ד כ"ח שבט תשס"ח

דבר גדול עלה בידו של הרה"ג המפואר, מרביץ תורה ויראה, רבי נחום חיימוביץ שליט"א, להיות לאחיעזר ואחיסמך להעוסקים בתורת ההלכה, בספרא רבא דהכהן הגדול – רבנו החפץ חיים, ע"י עריכת סיכומים ומראי מקומות, למען תהיה תורת ההלכה שגורה בפייהם וחקוקה על לוח לבם בבהירות, דבר דיבור על אופניו, למען יעמדו ימים רבים.

ה' 800 ק"מ י"ח

הסכמת
הרב שמאי קהת הכהן גראס שליט"א

הרב שמאי קהת הכהן גראס

אויז דקהל מחזיקי הדת דחסידי בעלזא בא"י

רחו דברי חיים ה' קריית בעלזא צענטר דלפניס תולבא

בס"ד י"ז חשוון תשס"ח

בא לפני הרה"ג חריף ובקי מרביץ תורה ויראה כמה"ר נחום חיימוביץ שליט"א, ר"י ישיבת לב ישראל בירושלים עיה"ק ת"ו, והביא לפני ספר הנקרא "משנה ברורה המבורר", והוא תמצית היוצא מהמ"ב והשו"ע מה שנוגע למעשה לכל או"א בכל יום. והרה"ג עשה החיבור בדבוק חברים להוציא הדין מהמ"ב לאמיתו אשר מי שלמד היטב השו"ע והמ"ב בפנים יכול לחזור על כל סימן בקיצור בזמן קצר ועיקרי ההלכות הם שגורים בפיו וכמונח בקופסה.

לכן אף ידי תיכון עמו להו"ל ספר הנ"ל לתועלת הרבים. והה"ג הנ"ל אתחזק לחבר ספרים חשובים לתועלת הרבים ויזכה להפיץ מעינותיו החוצה כאוות נפשו הטהורה להרבות תורה ויראה.

למו"י ה'תשס"ח
ה'תשס"ח
ה'תשס"ח

הסכמה לספר הראשון של המחבר
מראש ישיבת באר יעקב זצ"ל

ד"ר, כ"ג ט"ו ה'תש"ג.

אנכי רבני קטן מולדו, יום חב"ד,

ל' תמוז תש"ג, לוח דברי אש"ל.

היני קיטבס דגב דלנין דגב אש"ל, ארמון דג"ל

ב"ק דלנין, א"ל המגיד דבני ארמון דלנין.

יפה דג"ל דג"ל, א"ל דג"ל, א"ל דג"ל, א"ל דג"ל.

היני ב"ל, א"ל דג"ל, א"ל דג"ל, א"ל דג"ל.

כ"ל דג"ל, א"ל דג"ל, א"ל דג"ל.

א"ל דג"ל, א"ל דג"ל, א"ל דג"ל.

דג"ל, א"ל

דג"ל, א"ל דג"ל, א"ל דג"ל.

א. ד. א. י"ו

הסכמה לספר הראשון של המחבר
מראש ישיבת מיר-ארה"ב זצ"ל

Miccer Yeshiva

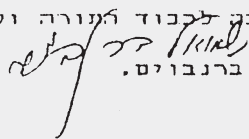
BETH MEDRASH
POST GRADUATE SCHOOL
KOLEL

א' אייר, תשנ"א

הנה האברך כמדרשו הרב הגאון נחום חיימוביץ שליט"א שלמד
לפנים בישיבתינו הק' הביא לפני עלים קארעקטין מחבורו שמוציא
לאור בשם ספר ... חזיתי שירד לעמוקא של הלכה מברר ומלבן
כשמלה כל פרט ופרט בסברות נכונות וישרות ובודאי יהי' לתועלת
גדולה לאלו הלומדים בעיון.

והנני לברכו שיתקבל ספרו באהבה בין שערים המצוינים בהלכה.

החותם באהבה לכבוד העורה ולכבוד המוזבר

הרב שמואל ברנבוים.

הסכמת
הרב בן ציון הכהן קוק שליט"א

בן ציון הכהן קוק

ראש בית הוראה הכללי ירושלים
רב דק"ק אבי עזרי פתח תקוה
מח"ס ציוני הלכה

בס"ד, פורים קטן תשפ"ב

מכיר ויודע אני את ידידי היקר הרה"ג נחום חימוביץ שליט"א משנות נעורינו בלמדנו בצוותא בראר יעקב, והיה עמל בתורה ובעבודת ד', וזכה להתקרב לרבנותינו ראש הישיבה מרן הגרמ"ש שפירא זצוקלה"ה והמשגיח מרן הגר"ש וולבה זצוקלה"ה ומאז עלה והתעלה ומשקיע הרבה לזכות את הרבים בספריו ובשיעוריו הרבים.

ועתה הביא ספרו 'משנה ברורה המבורר' מטרתו לדעת את אשר רצון הבורא יתברך מאיתנו לשמור ולעשות, בצורה קצרה וקליטה, מושתת על דברי המ"ב בצירוף ליקוט מפוסקי זמננו ובוודאי יביא תועלת מרובה לכל הלומד בו.

יהי רצון שלא נכשל בדבר הלכה ויתקבלו דבריו להיות בכלל מצדיקי הרבים ככוכבים יזהירו, לרוב נחת ושמחה.

בירוג כפנים בזהב
ר' ציון הכהן קוק

תוכן הענינים

20	הקדמה
23	כללי הספר

חלק א

27	הלכות הנהגת אדם בבוקר
27	א הלכות השכמת הבוקר
29	ב דין לבישת בגדים
30	ג הנהגת בית הכסא צניעות הדרושה; נקיון הדרוש
31	ד דיני נטילת ידים סדר הנקיון בקומו; טעמי נטילת ידים שחורית; נט"י להנעור בלילה והישן ביום; פרטי הנטילה; שאר דברים הטעונים נטילת ידים
35	ה כונת הברכות
36	ו ברכת אשר יצר ופירושו
36	הלכות ציצית
36	ח הלכות ציצית ועטיפתו סדר הברכה והעטיפה; פשט טליתו; דיני טלית קטן
39	יא דיני חוטי הציצית
40	יב דברים הפוסלים בציצית דין גרדומים
41	יד דיני טלית שאולה
42	טז שיעור טלית
43	כא כדת מה לעשות בציצית שנפסקו
43	כג דיני ציצית בבית הקברות
43	כד הנהגת לבישת הציצית, שכרה וענשה
44	הלכות תפילין
44	כה דיני תפילין בפרטות הנחת תפילין בבוקר; דיני ברכת התפילין; חליצת התפילין
47	כז מקום הנחתן ואופן הנחתן מקום ה"של יד"; מקום ה"של ראש"; שיעור הרצועות; גילוי התפילין

- כח דין חליצת התפילין 50
 ל זמן הנחתו 51
 לא דין תפילין בשבת ויום טוב 52
 לג דין תיקוני תפילין 52
 לד סדר הנחת הפרשיות בתפילין 53
 לז זמן הנחת תפילין 54
 לח דין מי הם הפטורים מתפילין 55
 לט מי הם הכשרים לכתוב תפילין ולקנות מהם 56
 מ דין איך לנהוג בקדושת התפילין 57
 מד איסור שינה בתפילין 58
- הלכות ברכת השחר** 59
 מו דיני ברכת השחר 59
 מז דיני ברכת התורה 61
 מתי חייב לברך מחדש; מי הם החייבים
- הלכות פסוקי דזמרה** 64
 נא דיני תפלה מן ברוך שאמר עד ישתבח 64
 אמירת "ברוך שאמר"; מתי מותר להפסיק באמצע פסוקי דזמרה;
 דיני אמירת פסוקי דזמרה
- נב דין מי ששהה לבוא לבית הכנסת עד ישתבח 66
 המתפלל באיחור; ברכת השחר באיחור
- נג דין מי הראוי לירד לפני התיבה 67
 דיני אמירת ישתבח; הנהגת השליח צבור
- נה דיני קדיש 67
 דיני אמירת קדיש; מתי צריך מנין
- נו דין עניית הקדיש על ידי הקהל 68
 נז דין ברכו וענייתו 68
- הלכות קריאת שמע** 69
 נח דיני קריאת שמע וברכותיה 69
 ס דין ברכות לקריאת שמע ואם צריכים כונה 70
 דיני ברכות קריאת שמע; מצות צריכות כונה
- סא דין במה צריך לדקדק ולכוין בקריאת שמע 70
 סב מי שלא דקדק בקריאת שמע או לא השמיע לאזנו 71
 סג לישב בשעת קריאת שמע ושלא יישן 72
 עמידת הגוף בשעת קריאת שמע; כמה צריך לקרוא מדאורייתא
- סה הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור קורין ק"ש 73
 או שהפסיק בשעת קריאה

- 73 סו באיזה מקום יכול להפסיק ובאיזה מקום לא יפסיק
- 75 ע מי הם הפטורים מקריאת שמע
התחיל באכילה או במלאכה - מתי צריך להפסיק
- 76 והיה מחניך קדוש
- 76 עד שלא לברך כשאבריו רואים את הערוה
גזירת לבו רואה את הערוה; גזירת הנגיעה בה
- עה להזהר מגלוי שער וקול אשה בשעת ק"ש וכן שלא לקרותה
- 77 כנגד הערוה
מה נקרא ערוה מדאורייתא; אמירת דבר שבקדושה למולה;
הרהור בדבר שבקדושה; ערוה מדרבנן
- 80 עו להזהר מצואה בשעת קריאת שמע
דין צואה תחת כיסוי; צואה על גופו; דין צואה באשפה;
ספק צואה; דין שכבת זרע
- 82 עז שלא לקרות כנגד מי רגלים
- 82 עח מי שנצרך להטיל מים בשעת קריאת שמע
- 83 עט מי שנזדמן לו צואה בשעת קריאה
מתי נחשבת באותה הרשות; דין צואת בהמה
- 85 פא דין צואת קטן
- 86 פב דין צואה יבשה
דין צואה יבשה או קרושה; דין מי רגלים שנספגו
- 86 פג דיני בית הכסא בקריאת שמע
- 87 פד אם מותר לקרות במרחץ
דיני בית המרחץ; דיני בית האמצעי
- 88 פה באיזה מקומות אסור לקרות קריאת שמע
- 89 פו שצריך להרחיק מן מים סרוחים
- 89 פז כמה צריך להרחיק בשעת קריאת שמע מגרף של רעי
- 90 הלכות תפלה
- 90 פט הלכות תפלה וזמנה
- 90 צ מקום הראוי להתפלל עם הציבור
תפלה בצבור; מקום הראוי להתפלל
- 93 צא שיאזור מתניו ויכסה ראשו בשעת תפלה
- 94 צב הנצרך לנקביו ודין רחיצה לתפלה
נטילה קודם התפלה; הנצרך לנקביו קודם התפלה;
נתטנפו ידיו באמצע התפלה; צדקה קודם התפלה
- 96 צג קודם שיתפלל צריך לשהות
- 96 צד צריך לכיון נגד ארץ ישראל
יצדד גופו לכיוון ארץ ישראל וירושלים;
העמדת גופו בשעת שמונה עשרה

- 97 צה כיון אבריו בשעת תפלה
- 97 צו שימנע כל הטרדות כדי שיכוין
אחיזת חפצים בשעת שמונה עשרה;
אם נתבלבל באמצע שמונה עשרה
- 98 צח צריך שיהיה לו כונה בתפלתו
- 99 צט דין שתוי ושכור לתפלה
- 99 ק תפלת המועד צריך לסדר
- 99 קא שצריך לכוין בכל הברכות ושיכול להתפלל בכל לשון
- 100 קב שלא להפסיק נגד המתפלל
שלא לעבור לפני המתפלל; שלא לישוב אצל המתפלל
- 102 קד שלא להפסיק בתפלה
עקירה ממקומו בשעת שמונה עשרה;
הפסקה בדיבור בשעת שמונה עשרה
- 103 קה דין המתפלל ב' תפלות
- 103 קו מי הם הפטורים מתפלה
- 104 קח מי שלא התפלל לסיבת טעות או אונס
- 104 קט דין איך יתנהג היחיד לכוין בתפלתו עם הצבור
שלא להתחיל ש"ע אם יפסיד קדושה או קדיש;
שלא להתחיל ש"ע אם יפסיד ברכו או מודים;
המתחיל תפילתו יחד עם השליח ציבור
- 106 קי סדר תפלת הדרך ובית המדרש
דיני היוצא לדרך; תפילת בית המדרש
- 108 קיג דיני הכריעות בשמונה עשרה ברכות
- 108 קיד דין הזכרת הרוח וגשם וטל
דיני "משיב הרוח ומוריד הגשם"; נסתפק אם אמר;
שכח להזכיר מעין המאורע;
טעה באמצע השמונה עשרה
- 111 קיז דיני ברכת השנים
- 112 קכב דינים השייכים בין שמונה עשרה ליהיו לרצון
סיום השמונה עשרה; תפילה פרטית
- 112 קכג דיני הכריעות בסיום שמונה עשרה ברכות
- קכד דין הנהגת השליח ציבור בי"ח ברכות ודין עניית
- 113 קכז אמן
- 115 קכה דיני קדושה
- 116 קכז דין מודים דרבנן
מודים דרבנן; "או"א ברכינו בברכה"

חלק ב

- 119 הלכות נשיאת כפים
- 119 קכח דיני נשיאת כפים
- 121 קל רבש"ע שאומרים בשעת נשיאות כפים
- 121 הלכות תחנון וסוף התפלה
- 121 קלא דיני נפילת אפים
אמידת "והוא רחום"
- 123 קלב דיני קדושת ובא לציון
סיום תפלת שחרית
- 124 הלכות קריאת התורה
- 124 קלד דיני הגבהת התורה
דיני הוצאת ספר תורה; דיני הגבהה
- 125 קלה סדר קריאת התורה ביום שני וחמישי
- 126 קלו מי הם הנקראים לספר תורה בשבת
- 126 קלז כמה פסוקים צריך לקרוא לכל אחד
- 126 קלח שלא לשייר בפרשה פחות משלשה פסוקים
- 126 קלט סדר קריאת התורה וברכותיה
- 127 קמא דיני הקורא והמקרא
- 127 קמב דין מי שקרא וטעה
- 127 קמו שלא לדבר בשעת הקריאה
- 128 קמז דיני גלילת ספר תורה
קמט שהצבור לא יצאו מבית הכנסת
עד שיצינעו ספר תורה
- 129 הלכות בית הכנסת
- 129 קנא דיני קדושת בית הכנסת
- 130 קנה קביעת עיתים לתורה
לימוד אחר התפלה ופת שחרית; דיני קביעת עיתים
- 131 קנו סדר משא ומתן
- 132 הלכות נטילת ידים
- 132 קנז זמן קביעת סעודה
- 132 קנח הלכות נטילת ידים
מתי חייב בנטילת ידים; שיעור המים לנטילת ידים

- 133 **קנט** באיזה כלי נוטלין הידים וכיצד יבואו המים לידיו
חיוב כלי לנטילת ידים; נתינת המים על ידיו
- 134 **קס** איזו מים כשרים ואיזו פסולים לנטילה
איזו מים צריכים לנטילת ידים; מכונסים בכלי אחד
- 135 **קסא** דיני חציצה בנטילה
שיעור היד לנטילה; שלא יהא חציצה
- 135 **קסב** הגבהה ושפשוף הידים בנטילה
- 138 **קסה** דין העושה צרכיו ורוצה לאכול
העושה צרכיו ורוצה לאכול האיך ינהוג;
נתטנפו ידיו באמצע הסעודה; כיבוד בנטילת ידים
- 139 **הלכות בציעת הפת**
- 139 **קסו** דין הפסקה בין בציעה לאכילה
- 140 **קסז** מקום וזמן הבציעה ומי הוא הבוצע
סדר ברכת המוציא ובציעת הפת;
טעה או שכח לברך ברכת המוציא;
הרוצה להוציא אחרים בברכת המוציא
- 142 **קסח** על איזה מין פת מברכין
מעלות הקדימה כשיש סוגי פת שונים; הגדרת הפת שמברכין
עליו המוציא
- 153 **הלכות דברים הנוהגים בסעודה**
- 153 **קסט** דין שמש הסעודה
החיוב לתת ממאכלו לשמש; נתינת אוכל לאחרים
- 154 **קע** דברי מוסר שינהג אדם בסעודה
דיבור באמצע הסעודה; האיך ראוי לנהוג באכילתו;
פרטי דרך ארץ בסעודה
- 157 **קעא** שלא לנהוג בזיון באוכלין
- 158 **קעב** מי שהכניס אכלין ומשקין לפיו בלא ברכה
- 158 **קעג** דין מים אמצעיים
- 159 **קעד** דין ברכת היין בסעודה
- 159 **קעו** שהפת פוטר את הפרפרת
מתי צריך ברכה אחרונה על מה שאכל קודם הסעודה
- קעז** דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה,
- 161 **מה דינים**
דברים הבאים מחמת הסעודה טפלים לפת;
אכילת פירות בתוך הסעודה

- קענח איזה דברים קרויים הפסק בסעודה** 162
 הגדרת יציאה ממקומו באמצע הסעודה; אם צריך ברכה חדשה
 כשיצא וחזר באמצע הסעודה; דין שנוי מקום;
 המתחיל לאכול כשהולך בדרך; ישן באמצע סעודתו
- קענט איזה דברים קרויים היסח הדעת בסעודה שצריך לחזור ולברך** 169
- קפ דיני פרורי הפת** 170
- הלכות ברכת המזון** 171
- קפא דין מים אחרונים** 171
- קפב דין כוס ברכת המזון ושלא יהא פגום** 172
- קפג המברך איך יתנהג בכוס של ברכת המזון** 172
- קפד לקבוע ברכה במקום סעודה, ועד כמה יכול לברך, ומי ששכח ולא ברך** 174
 ברכת המזון במקום סעודתו דוקא; אם יצא ממקומו קודם
 ברכת המזון; ספק בידך ברכת המזון;
 עד מתי יכול לברך ברכת המזון
- קפה לברך ברכת המזון בקול רם ויתר פרטים בברכת המזון** 176
- קפח נוסח ברכה שלישית, ודיני ברהמ"ז בשבת** 177
- קפט נוסח ברכה רביעית ודיניה** 178
- קצ שתיית היין אחר הברכה ודיניה** 178
 טעימת הכוס אחר ברכת המזון; שיעור משקין לברכה אחרונה
- קצב ברכת זמון בשלשה או בעשרה** 179
- קצג אם מצטרפין לזמון אם לאו** 179
- קצד שלשה שאכלו כאחד ונפרדו, לענין הזמון מה דינם** ... 180
- קצו מי שאכל דבר איסור אם מצטרף לזמון** 180
 אכל דבר איסור לגבי זימון; שיעור האכילה לזימון
- קצז דין צרוף לזמון שלשה או עשרה** 181
 צירוף אדם שלישי שבא באיחור; צירוף לעשרה
- קצח אחד נכנס אצל שלשה שאכלו** 182
- קצט על מי מזמנים ועל מי אין מזמנין** 182
 נשים לענין זימון; קטן לענין זימון; חוטא לענין זימון
- ך דין המפסיק כדי לברך** 184
- רא מי הוא המברך** 185

- 185 הלכות ברכת הפירות
- 185 רב דיני ברכת פירות האילן
הגדרת "פרי" לברך עליו "בורא פרי העץ"; דין משקין היוצאין מן הפרי; אכילת פרי שלא כדרכו; אם הוא מסופק בברכתו
- 188 רג דיני ברכת פירות הארץ
הגדרת פרי העץ
- 188 רד דיני הברכות ליתר מאכלים
דברים שאין גידולם מן הארץ וברכה ראשונה שהכל; אכל משהו אסור או שאכל נגד רצונו
- 189 רה דיני ברכות ירקות
דיני ברכת בורא פרי האדמה; בישראל ירק; אכילת ירק שלא כדרכו; ברכת אורז
- 190 רו דיני הפסק וטעות בברכת הפירות
הפסיק בין ברכה לאכילה; האיך לברך
- 191 רז דין ברכה אחרונה על הפירות
רח דין ברכה מעין שלש אחר חמשת מיני פירות
- 192 וחמשת מיני דגן
בישל קמח או אורז; דין ברכה מעין שלש אחר פירות מז' המינים; דיני ברכת היין ו"על הגפן"; טעה והחליף בברכה אחרונה
- 195 רט דין טעות וספק בברכת היין
- 196 רי האוכל פחות מכזית מה דינו
שיעורי אכילה ושתיה לברכה; דיני הטועם
- 197 ריא דיני קדימה בברכת הפירות
דיני קדימה כשאינן ברכותיהן שוות; דיני קדימה כשברכותיהן שוות
- 198 ריב שהעיקר פוטר הטפל
הגדרת עיקר וטפל; תנאים כדי להיות נחשב כטפל
- 199 ריג מי שיצא, אם מוציא אחרים
- 200 ריד בכל ברכה צריך להיות שם ומלכות
- 200 רטו עניינת אמן אחר הברכות
- 201 רטז הלכות ברכת הריח
- 202 ריז ברכת הבשמים
- 203 דיני ברכת השבח וההודאה
- 203 ריח ברכות הנעשים על הנסים
- 204 ריט ברכת הודאת היחיד
- 206 רכ הטבת חלום ותעניתו
- 207 רכא ברכת הודאת הגשמים
- 207 רכב ברכת הודאת הטוב והרע

- 208 רכג מי שילדה אשתו זכר או קנה כלים חדשים מה מברך . . .
- 210 רכד דין ברכות פרטיות
- 211 רכה ברכת שהחיינו
ברכת משנה הבריות
- 211 רכו הרואה פרחי אילן מה מברך
- 212 רכז ברכת הזיקים (והברקים והרעמים)
- 213 רכח ברכת ימים ונהרות, הרים וגבעות
- 214 רכט ברכת הקשת וחמה בתקופתה
- 215 רל דין קצת ברכות פרטיות
- 216 רלא שכל כונותיו יהיו לשם שמים
אין לישון ביום; "בכל דרכך דעהו"
- 217 הלכות תפלת מנחה
- 217 רלב דברים האסורים לעשות בשעת המנחה
סמוך למנחה; התחלת סעודה; אם השעה דחוקה
- 220 רלג זמן תפלת המנחה
תחילת זמן מנחה; סוף זמן מנחה; חישוב שעות היום;
נטילת ידיים למנחה
- 222 רלד הרוצה להתפלל מנחה...
סדר תפלת מנחה
- 223 הלכות תפלת ערבית
- 223 רלה זמן קריאת שמע של ערבית
סמוך לזמן קריאת שמע של ערבית; תחילת זמן קריאת שמע;
סוף זמן קריאת שמע
- 226 רלו ברכות קריאת שמע של ערבית
סמיכת גאולה לתפלה בערבית
- 229 רלח לקבוע עיתים לתורה בלילה
- 230 רלט דין קריאת שמע על מטתו
קודם השינה; קריאת שמע וברכת "המפיל"
- נספח א' הגדרת "נס" שמברכים עליו "שעשה לי נס במקום
- 235 הזה" ושמברכים עליו "הגומל"
- 239 נספח ב' דרכי הודיה להשם יתברך על הנס

ידידי החשוב, בא וראה כמה מעלות טובות לספר הזה שלפניך:

- הספר מברר מתוך השו"ע הרמ"א והמשנה ברורה את כל אותן ההלכות הנדרשות ביותר לכל אחד ואחד לדעת. הכונה בו להכין לפניך סיכום של כל אותן ההלכות הכי נוגעות למעשה בימינו.
- הספר מנוסח בלשון קל השווה לכל נפש.
- כל הלכה מופיעה בנפרד באופן קצר וברור.
- מה שנוגע למעשה שחייב לעשות או להמנע מלעשות, מודפס בפנים של הספר. ואם יש צורך בתוספת הבהרה או שיש שינוי בהלכה עקב שינוי של פרטי המצב, מובא הדבר כהערה בשולי הדף.
- אותן הערות שבשולי הדף, גם כן נלקחים מספר המשנה ברורה עצמו (מאותו סעיף קטן או ס"ק אחר). ובמקום שהמציאות בימינו נשתנה ממה שהיה בזמנו של המשנה ברורה, נלקחים מספר פסקי תשובות.
- כותרות המשנה שבתוך הפרקים, נרשמו בכוונה לסייע ללומד לכלול את כל אותן ההלכות הדומות - אשר לפעמים באו מפוזרים בתוך המשנה ברורה לאורך כל אותו הסימן - למקום אחד יחד. כמו כן נסדרו ההלכות שבסימן בסדר זמני נכון וכפי סדר קיומן, שזהו דבר המסייע להבנתן ולזכירת ההנהגה המתאימה בבוא המעשה לידו.
- כאשר ישנן הלכות השייכות לאותה כותרת אך מופיעות בסימן אחר, גם הן נקבצו ברשימה אחת באותו הסימן אשר שייך קיומם בסדר זמני הנכון. כך שרשימת ההלכות שבכל סימן, כולל בתוכו גם את אותן ההלכות השייכות הנמצאות בתוך הסימן, וגם את אותן הנמצאות מפוזרות בסימנים אחרים שבכל המשנה ברורה.

הקדמה

בכל יום ויום אנו מתפללים: "ותן בלבנו בינה...ללמוד וללמד לשמור ולעשות". אמנם במציאות, מפאת חוסר הזמן ועקב הטרדות שבימינו, קשה הדבר ללמוד את כל ההלכה למעשה באופן שגם נוכל לזכור מה שעלינו לעשות בבוא המעשה לידינו, ולהשלים כראוי את ה"לשמור ולעשות".

ספר המשנה ברורה זכה שנתקבל כספר של פסק הלכה למעשה על כל הכלל ישראל. בא וראה מה שכתב החזון אי"ש זצ"ל במכתבו אודות המשנה ברורה: "ההוראה המקובלת מפי רבותינו אשר מפייהם אנו חיים כמו מרן הבית יוסף, ומגן אברהם והמשנה ברורה וכו' היא הוראה מקוימת כמו מפי סנהדרין בלשכת הגזית" (קובץ אגרות ח"ב סימן מ"א).

והספר משנה ברורה גם כולל בתוכו את כל ההלכה למעשה הכי נצרך לכל יהודי לדעת - ההלכות היום-יומיים, הלכות שבת והלכות ימים טובים - הלכות אשר חיי הרוחניים של כל היהודי תלויה בהם¹. ונמצא, שרכישת ידיעה בפסקי המשנה ברורה היא הכרחית ומחוייבת למי שרוצה להגיע ל"לשמור ולעשות" כראוי בחייו היום יומיים.

אמנם, כידוע, הלימוד בספר משנה ברורה על כל ו' חלקיו יכול להיארך בממוצע כג' שנים. ואחד מן הנסיונות הגדולים שבימינו הינו למצוא את הזמן להקדיש ללימוד יומי קבוע של ההלכה². ויתכן שאפילו לבני תורה והכוללים, קשה למצוא את הזמן הדרוש ללימוד כל ההלכה למעשה על בוריו, מכיון שעסוקים לרוב בהבנת סוגיות הש"ס לעומקן ובפולוא דאורייתא.

וכבר משנת נעורי אמרתי בלבי, הלואי והיה לי ספר שבו יבוארו כל ההלכות שאני חייב לדעתן ובאופן שאנו פוסקים למעשה, והיה מסודרים לפני כ"ספר הוראות" - מה שרצון הבורא ית' שאעשה, מזמן הקימה בבוקר ועד לזמן השכיבה בערב, לכל יום ויום, ולכל שבוע, ולכל השנה - ואז אוכל לשמור ולעשות כראוי. כי הרי כל רצוני הוא לעשות את רצוני ית', רק שאחד המפריעים הגדולים לקיום ההלכה בסוף הימים היינו כאשר אינו ברור כלל מה שצריכים לעשות למעשה.

1. וראה לשונו של הח"ח זצ"ל בהקדמתו לספר משנה ברורה: "נראה בעליל דחלק א"ח הוא היותר מוקדם ללימוד לכל, אף שכל ד' חלקי שו"ע הם נצרכים למעשה מ"מ חלק זה הוא מוקדם לכל כי ידיעתו הוא הכרחי בכל יום מימי חייו לקיום התורה ובלעדו לא ירים איש הישראלי את ידו ואת רגלו".
2. "יכבד זה בזמננו מאד על האדם כי בעו"ה נתמעטו הלבבות וגם הטרדות נתגברו מאד אשר אם ירצה האדם בלימוד כזה לידע על נכון סי' אחד בינוני למעשה יצטרך לעמול בו כמה ימים" (שם בהקדמה).

ובעצם, ב' דברים אלו - בירור ההלכה למעשה וקיבוץ כל אותם הפסקים למקום אחד - היו הכוונות של הכהן הגדול - החפץ חיים זצ"ל - בחברו את חיבורו הגדול **המשנה ברורה**: **האחד, לברר את ההלכה שיהיה ברור מה לעשות לכל מבקש את דבר ה'. והב' לסכם את כל ההלכה למעשה אל מקום אחד.**

בא וראה מה שכתב הוא בעצמו זצ"ל בהקדמתו לספר:

"סיבה... שגרם למעט למוד השולחן ערוך, לדעתי, הוא מפני שכבד הדבר מאד לידע ממנו הדין למעשה מפני התחלוקות רוב הדעות המובא באחרונים, ואין האדם יודע איך לפנות את עצמו לימין או לשמאל".

ואח"כ כתב:

"עוד ראיתי והתבוננתי, כי מעת שליקט וקיצר הבאר היטב את דברי הט"ז ומגן אברהם ועוד מפרשים שקדמוהו, עד עתה, הוא לערך מאה ושלושים שנה, ומאותו העת עד עתה רבו כמו רבו כמה גאונים מפורסמים מפרשי השולחן ערוך וכו'. זאת ועוד אחרת: ראיתי בעני ועמל ישראל, כי עתה כשנצרך האדם לידע איזה דין למעשה שאין מבורר היטב בשולחן ערוך, הוא מוכרח לחפש בכמה וכמה מהאחרונים וכו' ואין קץ לעמלו. אשר על כן נתעוררתי ונתחזקתי בחסדי השם יתברך לתקן כל אלה".

הרי לנו שהחפץ חיים זצ"ל הבין, שבימינו ענין בירור ההלכה למעשה כפסק אחיד בלי מחלוקת, וסיכום כל ההלכות הנוהגים למעשה אל מקום אחד, הם הם הדברים שיובילו לקיום השלם של ה"לשומר ולעשות" של תורה.

הספר שלפניך מברר ומסכם את ההלכה למעשה מתוך דברי המשנה ברורה עצמו באופן שיוכל הלומד ללמוד בזמן קצר יחסית את כל ההלכות הכי נוגעות למעשה שהכי הכרחיים לדעת, ומסייע שיוכל לזכור את ההלכה בבוא המעשה לידו.

כל הלכה שמובאת בספר משנה ברורה המבורר מצוין מאיפה נלקחה. אם כן, הרי יכול אדם ללמוד בספר משנה ברורה המבורר, וכשמזדמן לו שאלה יעיין במקורו במשנה ברורה בפנים; או, באופן עוד יותר עדיף, יכול גם ללמוד מיד את כל הלכה שלומד במקורו במשנה ברורה בפנים.

ועל ידי שיוכל לשונן ולהיות בקי בזמן קצר מתוך דברי המשנה ברורה באותן ההלכות שהכי נוגעות למעשה, מתוך כך יוכל לזכות בהמשך הזמן ללמוד ולזכור את כל דברי המשנה ברורה, ובזה להשלים כראוי את בקשתינו התמידית מאת הבורא ית': "ותן בלבנו בינה... ללמוד וללמד לשומר ולעשות".

נחום חיימוביץ

כללי הספר

1. כשכתבנו מספר הסעיף בשו"ע: הכונה לדעת הב"י, מחבר השו"ע.
2. כשכתבנו מספר הסעיף בשו"ע והוספנו תיבת "ברמא": הכונה לדעת הרמ"א שבאותו סעיף.
3. כשכתבנו מספר הסעיף בשו"ע והוספנו תיבת "וברמא": הכונה גם לשיטת הב"י וגם לשיטת הרמ"א שבאותו סעיף.
4. כשכתבנו מספר הסעיף קטן במ"ב: הכונה לדעת המ"ב שבאותו סעיף קטן.
5. במקום שהובא הערות עם סימני ציטוט, הוא ציטוט ישיר מן המקור. ואם אין לו סימני ציטוט הוא רק סיכום של אותה הלכה שבמקור במילים שונות.
6. לפעמים כשיש כמה הגהות מהרמ"א באותו הסעיף או כשיש כמה חידושי דינים מהמשנה ברורה באותו סעיף קטן, ציינו אם ההלכה נמצאת בתחילה, באמצע או בסוף, כדי שיוכל המעיין למצוא את המקור בקלות.
7. סיכומי ההלכה שנעשו בחלק הפנים של הספר, נעשו בכונה ללוות את המעיין מתחילת עיונו ועד החזרה. קודם הלימוד, הסיכום מודיעו עיקר הענין שהולך ללמוד; ולאחר לימודו הוא מסייע לו לסכם את מה שלמד ולחזור עליו בלשון קצרה. לכן גם סידרנו את סיכומי הלכה אלו לפי סדר הזמני שמתקיימים למעשה, למען יוכל המעיין לזכור את הדברים יותר בקלות בבוא המעשה לידו.

8. לצורך הסדר הזה, לפעמים צרפנו לתוך סימן אחד עוד הלכות השייכות לו, אע"פ שהן נמצאות בשאר סימנים שבשו"ע. במקומות כאלו, הבאנו את מספר הסימן שממנו נלקחו אותן הלכות בתוך טור הסעיפים.
9. הואיל ועיקר הכונה בספר היה ללמדו **יחד** עם המשנה ברורה, יתכן והמעייין לא ישיג מיד את הכונה בסיכום עד אשר ילמד את ההלכה בפנים בשו"ע ובמ"ב. [אמנם ידע נא המעיין, שדקדקנו הרבה גם בלשון הסיכום כדי שלא תצא מזה חלילה שום תקלה למעשה].
10. לא היתה כונתינו בזה החיבור לכלול ולסכם את **כל** ההלכות שישנם בשו"ע, רק אלו ההלכות שרגילות ביותר ומזדמנות לאדם הרגיל במצב הרגיל בכל יום. לכן לא כללנו בתוך הספר את ההלכות של סופרים ושל ספרות, הלכות הכהנים בברכת כהנים, הלכות בחירת שליח צבור קבוע וכדו'.
11. לפעמים עשינו כותרות משניות להפסיק באמצע סימן אחד. זה נעשה בכדי להקל על המעיין ולסייע לו בזמן לימודו, להפריד את הענין המתבאר בהמשך הסימן מן הענין המתבאר בתחילת הסימן כשאינן להם קשר ישיר.
12. כונת ההגהות שנמצאות בשולי הדף, הינה להוסיף למעיין עוד ידיעות או עניינים שנזכרו בעוד מקומות במשנה ברורה או מחוץ למשנה ברורה; אמנם הם נוגעים ממש להלכה ולמעשה.
13. הראשי תיבות של ספרי הפוסקים הנזכרים בהגהות, הם זהים לראשי תיבות שנזכרו במפתח לראשי תיבות שבתחילת הספר משנה ברורה.
14. כשהוספנו בפנים סימן של חצאי עגולים כזה (), הכונה לתוספת איזה תנאי ששייך לקיום אותה ההלכה, המקור לאותה התוספת כלול בתוך המראה מקום של אותה ההלכה עצמה.
15. כשהוספנו בפנים סימן של חצאי מרובעים כזה (), הכונה לתוספת הסבר שכלול בפשטות באותה ההלכה, אבל אין הדברים מבוארים בפירושו במקור.

חלק א

א-קנז

הלכות הנהגת אדם בבוקר

סימן

א הלכות השכמת הבוקר

(א)	א	יתגבר כארי לעמוד בבוקר ¹ ; ויהא זהיר וזריז לעמוד בהשכמה ² .
	א ברמא	על כל פנים לא יאחר זמן התפלה שהצבור מתפללין.
(ח)		ג טוב לומר תיכף בקומו "מודה אני לפניך" ³ .
(ב)		ד כשיתעורר יטול ידי ⁴ .

1. אע"פ שצריך לקום בזריזות ובלי עצלות, מ"מ ישהה מעט כדאי' בגיטין ע. (מ"א ס"ק ג). 2. "והמקובלים האריכו מאוד בגודל מעלת קימת חצות" (מ"ב ס"ק ט). 3. "תיבת "בחמלה" יהיה באתנחתא; ו"רבה אמונתך" בלי הפסק. והוא מן הכתוב "חדשים לבקרים" וגו' - שהקב"ה מקיים אמונתו להחזיר נשמות המופקדים בבוקר. ואין צריך לזה נט"י ואף אם ידיו מטונפות, כי אין מזכיר בזה הנוסח לא שם ולא כינוי" (מ"ב ס"ק ח). 4. "לא ילך ד' אמות בלי נטילת ידים. וצריך מאד ליזהר בזה. ובזהוהר הקדוש מפליג עבור זה בענשו למאד, כי הוא משהה על עצמו רוח הטומאה... אם אירע שהמים רחוקים ואין לו מי שיקרבם אליו, נהגו קצת מבעלי הנפש שהולכים פחות פחות מד' אמות. וכתב השערי תשובה על זה דלא נהירא; דעדיף יותר שילכו במרוצה שלא להשהות רוח רעה על ידיו. י"א דלענין זה אמרינן כולא ביתא כד' אמות דמי; אבל אין לסמוך על זה כי אם בשעת הדחק" (מ"ב ס"ק ב). "ובפרי מגדים (סי' ד' א"א סק"א) [כתב]: "ובית היינו חדר"; וכן הוא בעוד פוסקים. ולכן אלו הסומכים על היתר זה גם בהליכה לחדר אחר ליטול ידים, טועים הם בדבר הלכה. ובאמת שכבר נהגו כולם, ואפילו מי שרק קצת חרד למצוות, לנהוג כמסקנת דברי הא"ר (סק"ד): יש לירא שמים להחמיר ולעשות כמה שכתוב בספרי המוסר, שיכין האדם ב' כלים, אחד עם מים ואחד ריק סמוך למטתו" (פסקי תשובות ס"ק ז).

סעיף	סעיף קטן
(ה)	יזכור ⁵ שם השם לנגד עיניו ⁶ .
(ו)	מי שלומד קודם אור הבוקר - שיעור משניות קודם לכל דבר ⁷ .
(ז)	עת ההיא מסוגלת ללימוד בחכמת האמת (לימוד הקבלה).
(ח)	ראוי שיהא מיצר ודואג על החורבן.
(ט)	אבל לימוד התורה והתפלה יהיו בשמחה.
(י)	כשמתפלל, טוב לומר מעט בכונה מהרבה בלא כונה.
(יא)	טוב לומר פרשת העקידה ⁸ , פרשת המן ⁹ , ופרשת הקרבנות.
(יב)	יאמר עם הקרבנות הפסוק: "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני השם" ¹⁰ .

5. כל רגע שיחשוב באחת משש מצות תמידיות, שהן: אמונה במציאות השם, שלא להאמין בשום אלהים זולתו, אחדות השם, אהבת השם, יראת השם, ושלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים - קיים מצות עשה (ביה"ל ד"ה הוא). 6. וכתבו בשם האר"י ז"ל שיצייר אותיות שם הוי"ה נגד עיניו בניקוד יראה, וזה תועלת גדול לענין היראה (מ"ב ס"ק ד). 7. "וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט ואם הרבה. כי הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, ותבלין היצה"ר הוא תוכחת מאמרי חז"ל" (מ"ב ס"ק יב). 8. "פרשת עקידה כדי לזכור זכות אבות בכל יום; וגם כדי להכניע יצרו - כמו שמסר יצחק נפשו" (מ"ב ס"ק יג). 9. "פרשת המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית. וכדכתיב "המרבה לא העדיף והממעיט לא החסיר", להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה. ואיתא בירושלמי ברכות, כל האומר פרשת המן מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו". "ויכול לומר פרשת העקידה ופרשת המן אפילו בשבת. ואין די באמירה, אלא שיתבונן מה שהוא אומר ויכיר נפלאות השם" (מ"ב ס"ק יג). 10. "דאיתא במדרש, דכל מי שאומר פסוק זה הקדוש ברוך הוא זוכר עקידת יצחק" (מ"ב ס"ק כ).

סימן

ב דין לבישת בגדים

	ב	א	יתלבש בצניעות אפילו במקום מוסתר (ובחושך -
			קשר"ע ג, א).
(א)	א	ב	יתלבש תחת כיסוי ¹¹ , שלא יגלה מבשרו מקום שדרכו להיות מכוסה ¹² .
(ד)		ג	ילבש מלבוש נקי - ואסור שימצא בבגדו כתם או שמנונית.
(ד בסופו)		ד	ילבש בגדים בינונים נאים.
(ד)		ה	כשמתלבש, ילבש צד הימין של הבגד תחלה, ואח"כ צד שמאל.
(שם)		ו	ידקדק שלא יהפוך חלוקו; ואם הפך, אם ת"ח הוא, צריך לפשטו ולחזור וללבשו כדרכו ¹³ .
(ב)		ז	יזהר מללבוש ב' מלבושים יחד בפעם אחת.
	ד	ח	כשנועל מנעליו, ינעל נעל ימין תחלה ואח"כ נעל שמאל. וכשקושרם, יקשור נעל שמאל תחלה, ואח"כ הימין.
(ז)		ט	כשהוא רוחץ, רוחץ צד ימין תחלה. כשרוצה לרוחץ ראשו וגופו, הראש תחלה לכל הגוף.
(יא)		י	לא ילך בגילוי הראש ¹⁴ .
	שם	יא	לא ילך בקומה זקופה ¹⁵ .
(יד)	ו ברמא	יב	לא ילך יחף.

11. ואפילו האנפלאות (מ"ב ס"ק א). אולם בערוך השלחן כתב "וברגליו אין קפידא" (ס"ק א). 12. ב"חדר האמבטיה שבבית, ואפילו אינו רוחץ שם עתה, רשאי להחליף שם מלבושיו מבלי להתכסות בכיסוי. אך יקצר ככל האפשר ולא ישהה בלא צורך בגילוי הגוף" (פסקי תשובות סימן ב ס"ק ב). 13. "ולתפילה אפילו כל אדם צריך לפשטו וללבשו כדרכו, שראוי אז להדר בגדיו" (מ"ב ס"ק ד). 14. ולהט"ז (סימן ח ס"ק ג), גילוי הראש כהיום נכלל גם באיסור של "ובחוקותיהם לא תלכו". 15. "ושיעור הזקיפה, כל שאין עיניו רואים למטה בסמוך לרגליו וצריך מחמת זה לילך בנחת שלא

סימן

ג הנהגת בית הכסא

צניעות הדרושה:

יא	ז	אסור להשהות נקביו - אם לא משום כבוד הבריות.
יב	ב	יסגור הדלת בעדו משום צניעות.
יג	ב	יפנה בצניעות אפילו בלילה, כמו ביום.
יד	ב	לא יגלה עצמו עד שישב.
טו	ד	לא יגלה כי אם לאחריו טפח ומלפניו טפחיים ¹⁶ .
טז	ב	לא יקום עד שיכסה את עצמו.
טז	ב	לא ידבר שם - ולצורך גדול מותר כל זמן שלא נפנה עדיין ¹⁷ .
טז	ט	לא ישב במהרה ובחזוק; ולא יאנוס לדחוק עצמו יותר מדאי.

נקיון הדרוש:

יז	י	יזהר לנקות היטב ¹⁸ , וטוב לרחוץ ¹⁹ .
יח	י	לא יקנח ביד ימין.
יט	י	לא יקנח בדבר שקנח בו חברו.
כ	יג	לא ישתין מעומד, מפני ניצוצות הנתזין על רגליו.
כא	יג	אם נפלו ניצוצות על רגליו מצוה לשפשפם.
כב	יד	יזהר שלא יאחוז, אם לא מעטרה ולמטה ²⁰ .
כג	טו	מותר לסייע בביצים.

יכשל בהליכתו. ומכל מקום לא יכוף קומתו או ראשו יותר מדאי, אלא במדה בינונית, בכדי שיראה את הבא כנגדו בפניו בלי שיזקיף עיניו למעלה יותר מדאי" (פסקי תשובות ס"ק ח). ועי' ברמב"ם הל' דעות פ"ה - ח. 16. עיין בשער הציון סק"י מש"כ "ופשוט וכו'". 17. "ואם לא נכנס לשם על מנת להתפנות, אלא לצורך איזה ענין אחר, שפיר טפי להקל בדיבור; וכ"ש כשחדר בית הכסא משמש לעוד יעודים כגון שיש שם ארון איחסון וכיוצא בזה" (פסקי תשובות סימן ג ס"ק ג). 18. עי' לקמן הערה 147. 19. "כשיצא מבית הכסא, יראה מקום שישב עליו שלא יהא טנופת" (הגהות רע"א לסעי' יב מספר חסידים תתיז).

סימן

ד דיני נטילת ידים

סדר הנקיון בקומו:

- (א) אחר שעירה מים על ידיו ג' פעמים, יזהר לעשות תיכף צרכיו.
- (ב) הדרך הנכונה ביותר בברכת ענט"י: יטול ידיו תיכף בקומו פעם ראשונה, ולא יברך; אח"כ יברוק את נקביו ויטול ידיו פעם שניה, ויברך על נט"י ואשר יצר.
- (ג) יש נוהגין לרחוץ פיהם שחרית מפני הרירים שבתוך הפה¹,² כי צריך להזכיר את השם הגדול בקדושה ובטהרה.
- (ד) רוחץ אדם פניו²² ידיו ורגליו²³ בכל יום.

טעמי נטילת ידים שחרית:

- (ה) ישנם ב' טעמים שמשום כך תקנו חז"ל נטילת ידים שחרית: (א) לפי שהידים עסקניות הן, ואי אפשר שלא נגעו בלילה בבשר הממונף; (ב) בשחר אחר השינה אנו נעשים כבריה חדשה.

20. בטור כאן פי' מעטרה ולמטה - לצד הארץ [ולא לצד הגוף]. 21. ובתענית צבור לא ידיח (מ"ב ס"ק ט). 22. דאי' בגמרא, "רוחץ אדם פניו ורגליו בכל יום בשביל קונו" (שבת נ:), ופרש"י שם - "לכבוד קונו, דכתיב כי בצלם אלקים עשה את האדם; ועוד דהרואה בריאות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו". 23. "ובמדינתנו שאין אנו הולכים יחפים, אין צריך לרחוץ רגליו שחרית" (מ"ב ס"ק ב).

סעיף	סעיף קטן	
ב	(ח)	1) ישנו עוד טעם שנזכר בגמרא²⁴: ג) כדאי להעביר רוח רעה השורה על הידים בבוקר אחר השינה (רק דמשום זה הטעם לכד, לא היו מתקנים על זה ברכה). נט"י להנעור בלילה והישן ביום:
ג	(כח, לא)	2) אם היה נעור כל הלילה, יש להחמיר ליטול בעמוד השחר משום ב' טעמים: א. מטעם בריה חדשה - דלא פלוג רבנן; ב. ועוד, מטעם רוח רעה - ששורה על הידים בבוא עמוד השחר. אך בכל זאת לא יברך.
	(ל)	ח) לכתחילה טוב יותר אם היה נעור כל הלילה, שיראה לעשות צרכיו קודם התפלה, ואז לכולי עלמא יתחייב ליטול ולברך.
ד	(לא, לב)	ט) אפילו אם כבר ישן באותה לילה, ונתעורר קודם עמוד השחר וכבר נטל ידיו, יש להחמיר ליטול עוד פעם בעמוד השחר מטעם רוח רעה, אבל לא יברך.
טו, טז	(לד)	י) ישן ביום כשיעור שיתין נשמי²⁵, יש להחמיר ליטול בקומו מטעם רוח רעה, אבל לא יברך. פרטי הנטילה:
ג	(יא, יב)	יא) קודם נטילת ידים שחרית: לא יגע לפה, ולא לחוטם, ולא לאזניים, ולא לעינים.
	(יד)	יב) ולא יגע באוכל.
ח	(יט)	יג) טוב שיניח לפני השינה שני כלים אצל מטתו, אחד מלא ואחד ריק²⁶.

24. שבת קט. וברש"י ד"ה בת. 25. שיעור שיתין נשמיין - 1) י"א ג' שעות; 2) וי"א יותר מחצי שעה; 3) וי"א מעט יותר משלשה מינוט (ביה"ל ד"ה דוד). 26. וע' לעיל הערה 4.

סעיף קטן	סעיף
(כב)	י (יד) בבוקר בקומו יטול הכלי המלא ביד ימינו, ויתנו לשמאלו, ושופך תחלה על ימינו.
(י)	טו (טו) שופך פעם אחת על ימין ואח"כ על שמאל, עד ג' פעמים בסירוגין.
(שם)	טז (טז) גם הנשים יזהרו בנטילת ידים ג' פעמים בסירוגין.
(שם)	יז (יז) גם הקטנים יטלו.
(טז, יז)	יח (יח) יקפיד לכתחילה בנט"י שחרית בכל הדברים שצריכים לנט"י לסעודה, כגון כלי וכח גברא - ובדיעבד אין מעכב.
(ה, ז)	יט (יט) יטול לכתחילה ממים הכשרים לנט"י לסעודה, דהיינו מים שלא נשתנו מראיהן, ולא נעשו בהם מלאכה, ואינם מלוחים או סרוחים - ובדיעבד אין מעכב.
(טו)	כ (כ) יטול לכתחילה מרביעית מים - ובדיעבד אין מעכב.
(ט)	כא (כא) יטול לכתחילה עד הפרק; ובדיעבד די עד קשרי אצבעותיו.
(שם)	כב (כב) אחר הנטילה, יגביה ידיו כנגד הראש.
ט	כג (כג) אסור ליהנות מן המים של נט"י שחרית ²⁷ .
(כא)	כד (כד) ישפכם במקום שאין עוברים שם בני אדם.
	שאר דברים הטעונים נטילת ידים:
יח	כה (כה) אלו דברים צריכים נטילה משום רוח רעה: הקם מהמטה, והיוצא מבית הכסא ²⁸

27. "מנהג החרדים אל דבר ד' שלא לקרות ולברך נגד המים שנטלו בהם שחרית" (שערי תשובה ח). 28. "ולענין בתי כסאות דזמננו שהצואה נשטפת מיד עם זרם מים, דנו האחרונים אם דינם כבית כסא דפרסאי (ברכות כו.) שאין שולט שם רוח רעה, והנכנס לשם אין חייב בנטילת ידים; ומסקנת ההלכה בזה להחמיר, כיון שהצואה נשארת שם זמן מה (עד שנשטפת במים), וגם מצוי לכלוך של צואה ומי רגליים, והחדר מיועד ומיוחד לעשיית צרכים, ושמו עליו. ואם יש שם עוד יעודים - כגון שיש שם כיור לרחיצת ידים ופנים וכדו', או מקלחת ואמבטיה, או יש שם ארון איחסון תרופות וכיוצא"ז, או חדר כביסה, וכן אם עשוי כמעבר ליכנס לחדר כביסה - הנוהג שלא

		ומבית המרחץ ²⁹ , והנוטל צפרניו, וההולך בין המתים ³⁰ , ומי שנגע במת, ומי שמפליא כליו להעביר מהם כנים, והמשמש מטתו, והנוגע בכנה.
(לט, מא)		כו) בדבר שמשום רוח רעה, ישול ידיו במים דוקא ולא רק יקנה ידיו, וראוי ליטול ידיו תיכף.
(מ)		כז) הנכנס לבית הכסא או לבית המרחץ, צריך ליטול אפילו לא עשה צרכיו ³¹ .
(מא, מו)	יח	כח) יש דברים שצרכים נטילה רק משום נקיות - החולץ מנעליו, הנוגע ברגליו, הנוגע בגופו בידו, והחופף ראשו ³² .
(נו)	כב	כט) בדבר שמשום נקיות - בדיעבד אם אין לו מים, מהני לקנה ידיו ³³ .

ליטול ידיו כשנכנס לשם ללא עשיית צרכים, יש לו על מי לסמוך; אם כי המחמיר תבוא עליו ברכה. וכן מותר בשעת הדחק כשאין לו מקום נטילה אחר, ליטול ידים מהכיור ששם לצורך להעביר רוח רעה, וכן לצורך נטילת ידיים לאכילה, או לתפילה - אך לא יכרך שם. ולכתחילה יצא משם כשידיו עדיין רטובות וינגבם בחוץ. ואם יוכל להוציא המים לחוץ וליטול שם, שפיר טפיי" (פסקי תשובות ס"ק יט). 29. "חדר אמבטיה ומקלחת בתיים, אשר אין שם בית הכסא, בזמננו שיש צינורות שמנקזים מיד המים לחוץ ואין הבל וזוהמת המים מצוי כבמרחצאות ציבוריות ומקוואות, אין חובה ליטול ידים למי שנכנס לשם ולא רחץ גופו. וכן מותר ליטול ידים מכיור אשר שם, ואפילו לצורך אכילת פת. ומותר להרהר שם בדברי תורה (אך לא לברך ולומר שאר דברי קדושה). ומותר לכתחילה להכניס לשם מאכלים" (פסקי תשובות ס"ק יט). 30. "כתב מהרי"ל (סי' כג) שיש ליטול קודם שיתפלל על הקברות, ורוחצין שנית בשוכו לחצר בית הקברות שרוחות רעות מלווין החוזרין. ויש נוהגין אז לרחוץ גם הפנים" (מ"ב ס"ק מב). 31. וע' לעיל בהערות 28-29. 32. "ומסקנת הפוסקים בענין זה, שאין לחייב נטילת ידים בנגיעה גרידא בשערות הראש אפילו מקום שדרכו להיות מכוסה תמיד, ורק בחיכוך בתוך השערות במקום שדרכו להיות מכוסה בכיפה או בכובע חייבו נטילת ידים; ובמקומות הגלויים שבשערות ראשו, וכן שיער הזקן והפאות לא אסרו אפילו חיכוך, אא"כ מחכך בחטטין או בלכלוך שבשרשי השערות עקב מיעוט רחיצה" (פסקי תשובות ס"ק כד). 33. "ובכלל זה [הקינות], גם שפשוף ידיו בבגדו או במגבת ובמטפחת נקיה,

סעיף	סעיף קטן
(נד)	ל) כיון שהנקיון עומד במקום מים, צריך לנקות כל היד עד הפרק, וכמו שהוא השיעור בנמילה; ובדיעבד די עד סוף קשרי אצבעותיו.
(מט, נ)	כא) לא) צריך לזוהר ג"כ באמצע התפלה ולימוד התורה מלנגוע במקום המלוכלך - ואם נגע צריך לילך וליטול ידיו; א"א לו ללכת (כגון שהוא באמצע התפלה), די בנקיון או שמחכך ידיו בכותל ³⁴ .
(נג, נד)	שם לב) נגע במקומות המגולים בראשו או בגופו, אין להקפיד.
(לח באמצע)	לג) נגע בטיט ורפש, א"צ רק לקנח מקום המלוכלך ודי.
(מה)	לד) כמו כן אם נגע בפרעוש, א"צ אלא נקיון בעלמא.

סימן

ה כונת הברכות

(א)	א) יכוין בברכות פירוש המלות.
	ב) כשיזכיר השם של אדנות יכוין: אדון הכל.
	ג) כשיזכיר שם העצם יכוין: שהי-ה והו-ה וי-הי-ה ³⁵ .
	ד) כשיזכיר שם אלקים יכוין: שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם.

והיא העצה המובחרת, כי בכך יוכל לשפשף ולנקות כל שטח האצבעות והיד, ועכ"פ עד סוף קשרי אצבעותיו" (פסקי תשובות ס"ק לא). 34. עי' להלן סימן צב הלכות ז - יא. 35. לדעת הגר"א, לפי עומק הדין א"צ לכוין בהזכרת שם העצם אלא כקריאתו (היינו כונת שם אדנות), לבד בקריאת שמע בפסוק ראשון, שצריך לכוין ג"כ שהי-ה והו-ה ויהי-ה ככתיבתו (מ"ב ס"ק ג מביאור הגר"א ד"ה ויכוין).

סימן

1 ברכת אשר יצר ופירושו

א	א	א) ילמד פירוש המלות לברכת אשר יצר ³⁶ .
ז-א (א)	ב	ב) נמשך זמן גדול אחר עשיית צרכים ולא בירך, עדיין חייב לברך כל זמן שעדיין לא התחיל לו תאוה שוב.

הלכות ציצית

סימן

ח הלכות ציצית ועטיפתו

סדר הברכה והעטיפה:

ט (כא)	א	א) קודם שיברך יעיין בחומי הציצית אם הם כשרים.
ז (יח)	ב	ב) יפריד חומי הציצית זה מזה ³⁷ .
א (ב)	ג	ג) יברך ברכת הציצית מעומד.
ב	ד	ד) מלית גדול צריך עטיפה.
ח (יט)	ה	ה) יכוין ³⁸ בשעת עטיפתו שצונו הקב"ה בזה כדי שזכור כל המצות לעשותם.

36. "והאומרה בכונה סגולתה גדולה מאד להמשיך רפואה, וכלשון "סדר היום": "ויברך אותה בכונה, ויאמר מילה במילה כל עניניה וכו', ואם האדם יהיה שלם בדעותיו ומכלכל במשפט דבריו לא יחלה כל ימיו ולא יצטרך לרופא ולא לרפואותיו, ואם כן ודאי ראוי לברך בכונה גמורה ובדעת שלימה לרופא כל בשר ומפליא לעשות" (פסקי תשובות ס"ק א). 37. עי' גם ביה"ל ד"ה צריך. 38. כמובן שצריך לכוין מקודם העיטוף שרוצה לקיים בזה את מצות השם, וכמו קודם כל מצוה שמקיים, וכמבואר במשנה ברורה סימן ס' ס"ק י. רק שכאן איירי השו"ע מהכונה המיוחדת הנוספת שצריך לכוין בעת קיום המצוה של ציצית, וזה על פי הכלל שמובא בב"ח בסימן זה (ד"ה ויכוין בהתעטפו) שכל מקום שמבואר טעם המצוה בפסוק (שנזכר בג' מצוות התורה: ציצית, תפילין, וסוכה) יש לכוין אותה הטעם ג"כ בשעת קיום המצוה, ובציצית כתיב "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי" (במדבר טו-מ).

סעיף קטן סעיף

- (ו) סדר העטיפה: מכסה ראשו במלית עד שמגיע עד פיו, ומשליך כל הארבע ציציות על כתפו לצד שמאל כדי הילוך ד' אמות, ואח"כ יסיר העטיפה עד שהתפילין שבראשו תהיה מגולה קצת, ואז יעמיד כל אחת מהציציות על מקומה.
- (ז) אינו מספיק שיניח את המלית עליו כאשר הוא מקופל ולשלוו סביב צוארו על הכתף.
- (ח) נכון שיכסה ראשו במלית מתחילת התפלה עד סופה.
- (ט) נהגו לעשות עמרה למלית גדול.

פשט טליתו:

- (י) פשט טליתו ודעתו לחזור ולהתעמף בו מיד (אפילו אם שינה מקומו בינתיים, כגון שפשט אותו ליכנס לבית הכסא³⁹ וכל כיוצא בזה), אין צריך לחזור ולברך כשחוזר ומתעמף בו⁴⁰.

ואע"פ שאם לא כיון בשעת עטיפתו את הכונה של זכירת כל המצות, כל שכיון עכ"פ לקיים מצות ציצית שצונו השם ית', יצא ידי חובתו, אך לכתחילה צריך לכיון את הטעם הנזכר בפסוק (פסקי תשובות ס"ק יח והערה 168). 39. עי' ביה"ל ד"ה וי"א, שגם בנכנס לבית המרחץ, אין העולם נוהגין ליזהר לברך על הט"ק כשלובשו אח"כ, אולם התם בבית המרחץ הרי איכא הפסק גדול; ולכן מסיק שיותר טוב שיכוין בבוקר בעת הברכה על הט"ק שלא תפסור ברכה זו להט"ק רק עד שיפשיטנו בבית המרחץ, ואז יוכל לברך אח"כ לכו"ע. וראה בהערה הבאה. 40. "וכן נוהגים למעשה בכל קהילות ישראל, ואפילו עובר ממקום למקום, ואפילו יוצא לבית הכסא ולבית המרחץ (מקוה), וכן כשמשאל את טליתו או נותן במתנה (על מנת להחזיר) לכהן בחור או לעולה לתורה וכדו', אינו חוזר ומברך כשלובש שוב הטלית או הטלית קטן, אם היה בדעתו בשעת הפשיטה לחזור וללבש שוב לאחר מכן. אבל אם היה בדעתו בעת הפשיטה שלא ללבשו שוב, אפילו אם תיכף נתחרט ללבשו שוב, צריך לברך עליו כשלבשו. ואם פשט הטלית בסתם, אם היה עליו טלית קטן, אין צריך לברך שוב כשחוזר ולבשו כל זמן שלא היה הפסק מוחלט, כמבואר כל זה במ"ב (ס"ק לז) וביה"ל" (פסקי תשובות ס"ק כז).

סעיף	סעיף קטן
יא	פשט מליתו ולא היה דעתו לחזור ולהתעמף בו מיד - שהסיח דעתו, ואחר זמן ⁴¹ חוזר ומתעמף בו, צריך לברך.
יב	פשט מליתו - הטלית גדול - בסתם, ונשאר עליו מלית קטן, נחשב הדבר שעדיין לא הסיח דעתו מן המצוה, ואין צריך לברך שוב כשחוזר ומתעמף בו.
יג	נפל ממנו כל מליתו שלא במתכוין, צריך לחזור ולברך ⁴² . וראה בהערות.

דיני טלית קטן:

יד	על מלית קטן מברך: לדעת השו"ע - "להתעמף בציצית"; ולדעת הרמ"א - "על מצות ציצית".
טו	מי שלובש גם מלית קטן וגם מלית גדול, עדיף מפי לברך על המלית גדול ⁴³ ולכוין לפטור בכרכתו זה את המלית קטן ⁴⁴ .

41. ע"י פסקי תשובות שהגדיר בזה: "היסח הדעת אינו תלוי בזמן אלא בדעתו של אדם, וכפי שבא בדרך כלל לידי ביטוי ע"י מעשיו; דהיינו, המפסיק באמצע מצוה, כשסיבת ההפסקה ברורה ומוגדרת בזמן מסויים, ודעתו מוחלטת וברורה בחלוף הזמן המוגדר לחזור למצותו, אינו חוזר לברך" (ס"ק כג, וע"ש כל העשרה כללים שהביא בהגדרת הענין של היסח הדעת).

42. "ומיהו מנהג העולם שלא לברך על העיטוף שוב, וסומכים על היש אומרים שבנימוקי יוסף והרכיבו יונה המבוארים (בכ"י), שאין מברכים על נפילת טלית שלא במתכוין כשאין בדעתו עדיין לפושטה - וכדמצינו במג"א (כה-כא) בשם השל"ה לענין תפילין שנשמטו ממקומם, שמחזירם למקומם בלא לברך עליהם כל זמן שהוא באמצע התפלה. ובפרט לדידן שלבושים אנו בטלית קטן, וחזי לאיצטרופי דעת המחצית השקל (ס"ק כ) שאין לברך כשנפל הטלית מעליו אם לבוש בטלית קטן; וכל שכן אם תוך כדי נפילת הטלית כשעדיין לא נפל לגמרי, הרגיש בדבר ובדעתו לחזור וללבושו" (פסקי תשובות ס"ק כח).

43. "אולם יש להשתדל שלא יהיה הפסק גדול מאד מעת לבישת הט"ק עד עיטוף הט"ג" (פסקי תשובות ס"ק טז). "ושיעור הפסק הוא עד שעתיים ושלוש [שעות]" (שם הערה 144).

44. ע"י ביה"ל להלן בסעי' יג ד"ה אם היה, שאם רגיל ללבוש אותו בכל יום, הוי כאילו

טעיף קטן טעיף

טז	(מב)	הלן במליתו בלילה צריך לברך עליו בבוקר אף אם לא פשטו. ויש חולקין בזה, כיון דכסות יום חייב אף בלילה לדעת מקצת הפוסקים, וספק ברכות להקל ⁴⁵ .
יז	(כה, כו)	עיקר מצות טלית קטן ללובשו על בגדיו, כדי שתמיד יראהו ויזכור המצות.

סימן

יא דיני חוטי הציצית

א	(א)	ראוי לדעת האריך לעשות ציצית.
ב	(ב)	צריך שיהיה כל הכרוך עם הקשרים, רוחב ארבעה גודלים; והענף שמונה גודלים ⁴⁶ .
ג	(ג)	נהגו לעשות בסוף כל חוט קשר, כדי שיעמוד בשזירתו. וי"א דאדרבה, יותר טוב שלא לקשור.
ד	(ד)	לכתחלה ידקדק שיתלו הציציות לאורך הטלית ⁴⁷ , שיהיו הציציות נוטפות מעל הקרן ⁴⁸ .

היה דעתו לזה בפירוש, ואז אפילו בסתמא יכול להוציא את הטלית קטן ע"י ברכתו על הטלית גדול. ⁴⁵ "וכן המנהג שלא לברך על טלית קטן ביום אם ישן עמו בלילה. ואף אם ישן עם טלית קטן אחר בלילה, ומחליפו בבוקר, כתבנו (ס"ק טז) שאין נוהגים לברך על הטלית קטן, אלא פוטרים אותו בברכת הטלית גדול שילבש לאחר מכן. ורק בחורים שאינם מתעטפים בטלית גדול, יברכו בעת שמחליפים טלית קטן של לילה לטלית קטן של יום" (פסקי תשובות ס"ק ל). ⁴⁶ ועי' ביה"ל ד"ה וכן נוהגין. ⁴⁷ "עכ"פ יזהר מאד שלא יהיו הציציות תלויין באלכסון על קרן זוית, מפני שהוא מנהג הקראי"ם שעושין כן; ואם תלויים, מצוה להחזירם למקומן" (מ"ב ס"ק עג). ⁴⁸ עי' ביה"ל ד"ה לאורך, שביאר מהמ"א דאורך הטלית נקרא מה שמתעטף בו האדם, ורוחב היינו קומתו מראשו לרגליו, ושלמעשה הסכימו האחרונים שהטוב ביותר שב' ציציות העליונים יעשה ברוחב הטלית ולא בארכו כדי שיהיו נוטפות על הקרן.